

Gondolatok

Mednyánszky festészetéről

Markója Csilla könyve kapcsán

A 19. 20. század képzőművészet- és irodalomtörténete számos olyan kimagasló alkotót ismer, akik társadalmi közegükből kiszakadva, azzal részben szembefordulva vállaltak magukra egy másik identitást, nem kevés megbotránkozást keltve excentrikus magánéletükkel. Elég, ha a pornográf műveit a 18. század végén publikáló, a szürrealizmus által újrafelfedezett François de Sade márkira vagy arra a lord Byronra gondolunk, aki a különböző szabadságmozgalmakban való részvétele mellett szerelmi életének szabadosságával is híressé tette magát. A sort folytathatnánk a 19. század végének ősi grófi leszármazottjával, az életét kuplerájokban tengető Henry de Toulouse-Lautrec-vel, aki mindenkinél meggyőzőbben és közvetlenebbül tudta megörökíteni a párizsi bohémvilág alakjait. Némi 20. századi kitekintéssel utalhatunk az olasz filmrendezőre, Pier Paolo Pasolinire, a római utcagyerekek (csórók) világának ábrázolójára, vagy a magyar közönség által éppen most látott fotográfusra, Robert Mappelthrope-ra, a New York-i meleg szubkultúra és underground krónikására.

Ide kívánczik a Wittkower házaspár (1996, 103–141. o.) művészet-szociológiai kézikönyvének az a megállapítása, hogy a képzőművészek emancipációjának folyamatában döntő szerep jut a 15–16. század fordulójának, mely végleg eloldotta őket a középkori kézműves-hagyománytól. Ekkor jelenik meg, a kortársak által is felismerten, a magányos, gyakran antiszociális, furcsa hobbikkal bíró művész alakja. Az egyedüllét ettől kezdve szegődött nyomába a legnagyobbaknak, így Leonardónak, Michelangelónak, nem is beszélve a manieristákról, önálló szigeteknek tűntetve fel őket, akiknek a művészete mégis ezer szállal kötődött korukhoz.

Mindezt figyelembe véve korántsem tűnik annyira szokatlannak a felvidéki nemesi családban született, gyermekeveit a festői Beckón és Nagyörött töltő báró Mednyánszky László (1852–1919) válasz-

tása, hogy főúri környezetének hátat fordítva, csavargóruhában lovászfiúk és napszamosok közé vegyüljön. Markója Csilla kötet formában kiadott tanulmánygyűjteménye segít bennünket rálépni arra az útra, amely a külön arisztokrata művész személyiségének megértése felé vezet. A rövid életrajzot (*Függelék*, 328–336. o.) áttekintve például kiderül, hogy Mednyánszky otthon volt (a teljesség igénye nélkül) Svájcban, a Genfi-tó partján, ahová a család 1870–71-ben költözött, a müncheni festőakadémián, Párizsban és Barbizonban (1874–75, 1889–92), Itáliában, Bécsben és Budapesten. Az elitkultúra éppúgy elérhető volt számára, mint a társadalom periferiái, élete során végigjárta mindazokat a helyszíneket, amelyeknek ismerete egy művelt európai arisztokrata számára szinte kötelező volt. Markója jogosan emeli ki, hogy Mednyánszky alá-

szállásában a paraszti és csavargókultúrába szerepe volt másságának, azaz homoszexualitásának is. Am épp ilyen értékes és figyelemreméltó az a megfigyelése, hogy naplói tanúsága szerint a művész élete folyamatos küzdelem volt a fizikai vágyak átszellemítésére, szublimálására (lásd ehhez még: *Bardoly* és *Markója*, 2003). Utóbbi tény is hozzájárul csavargó- és sebesült-képeinek eredetiségéhez, megismételhetetlen voltáéhoz.

Am *Markója* Csilla tudatában van annak, hogy Mednyánszky képeinek sajátossága a látásmód újdonságában, egyfajta új vizuális kultúrában keresendő. Ennek fényében állítja középpontjába a kötet első tanulmánya a nézés-látás aktusát, amelyet a borítólapon közölt *Tűz mellett* című kép kapcsán is fölvet. Arthur Schopenhauer *A világ mint akarat és képzet* című művében úgy jellemzi a kontemplációt, mint aminek során „...teljesen belefeledkezünk a tárgyba, vagyis megfeledkezünk individuumunkról, akaratunkról, és maradunk mindössze pusztá szubjektum,

az objektum tiszta tükre; úgy, mintha a tárgy kizárólagosan volna jelen, anélkül, aki észleli, és így a szemléletet nem lehet elválasztani a szemlélettől, hanem a kettő egygyé válik, a tudat egészét kitölti egyetlen szemléletes kép...” (idézi: *Markója*, 2008, 20. o.). Nehéz megbecsülni, mekkora karriert futott be ez a gondolat a művészettörténet-írásban, mindenesetre hasonló gondolatokra bukkanunk Alois Rieglnek (1998, 147. o.) a holland csoportportréről 1902-ben írott tanulmányában, ahol a szerző a figyelmet többre értékeli az akarat-

nál, mivel a külvilág dolgait elfogulatlanul szemléli, nem igyekszik azokat legyűrni, maga alá rendelni. Erwin Panofsky (1927) pedig a késő középkori vallásos ábrázolások egyik válfaját (az általa ’*Andachtsbild*’-nek nevezett kultuszkép-típust) olyan reprezentációként jellemzi, amely magába szippantja a szemléletet, hangulatilag eggyéolvasztva a szubjektumot az objektummal.

De hogyan hat ez a filozófia Mednyánszky festészetére? A művész által megjelenített tájakban Olgyai Bertalan szavaival „a természet saját lelkünk által újrateemtve

jelenik meg előttünk. Saját bensőnk összeforr a külvilág tényeivel” (idézi: *Markója*, 2008, 37. o.). A táj tehát szimbolikus jelentéssel bír, egy hangulat hordozója, amely azonban egy különös lebegő érzésen túl nehezen határozható meg vagy önthető egyértelműen szavakba. A csavargó-portrék sem *biedermeier* ábrázolások, hanem típusok, elemi erők kifejeződései, egy olyan művész alteregói, aki maga is (egykorú fotók tanúsága szerint) ronyokba öltözve járt-kelt, festett az első világháborús fronton hadifestőként, az olasz katonák szerint ’*vecchio santó*’-ként.

tett az első világháborús fronton hadifestőként, az olasz katonák szerint ’*vecchio santó*’-ként. A szünesztéziás gondolkodás, színek, dallamok, illatok rokonítása a szimbolizmus sajátossága, felfedezhető például James A. M. Whistlernél (1834–1903), aki képeinek gyakran adott zenei címeket (szimfónia, capriccio, variációk stb.). A szekvenciákban-sorozatokban való gondolkodás Whistlerhez hasonlóan Mednyánszkyt is jellemezte, akárcsak az impresszionizmus olyan nagyjait, mint Monet, aki különböző napszakokban, hangulatok-

A táj tehát szimbolikus jelentéssel bír; egy hangulat hordozója, amely azonban egy különös lebegő érzésen túl nehezen határozható meg vagy önthető egyértelműen szavakba. A csavargó-portrék sem biedermeier ábrázolások, hanem típusok, elemi erők kifejeződései, egy olyan művész alteregói, aki maga is (egykorú fotók tanúsága szerint) ronyokba öltözve járt-kelt, festett az első világháborús fronton hadifestőként, az olasz katonák szerint ’vecchio santó’-ként.

ban festette meg ugyanazt a motívumot (lásd a roueni katedrális).¹

Azonban Mednyánszky késő-romantikus, magányos alkotó, művészetének megértéséhez a századfordulónál jóval korábban kell visszamennünk az időben. Ha a festő olyan korai rajzait nézzük, mint az 1860-as évekből származó *Fatanulmány* (Szlovák Nemzeti Galéria), az ugyanabban az évtizedben készült *Jégzajlás a Poprádon* (ugyanott), vagy az 1870–72 körüli várrom-akvarelleket (reprodukciók: *Markója*, 2008, 110–113. o.) megbizonyosodhatunk, mennyire megigézte a fiatal festő képzeletét a hegyes felvidéki táj. Ugyanakkor szoros motívum- és életérzésbeli rokonságra leszünk figyelmesek a nagy német romantikus festővel, Caspar David Friedrich-hel (1774–1840). Jóllehet a sziklacsúcs a kereszttel, a várrom, a temető, a tenger és mások a romantika közkézen forgó motívumkészletéhez tartoznak, mégsem mindenki számára bírnak akkora egzisztenciális jelentőséggel, nem mindenki teszi őket személyes mitológiaija olyan szerves részévé, mint éppen ez a két festő.

Mednyánszky később is, már megváltozott formafelfogásban újra és újra variálta ezeket a témákat, gondoljunk csak a *Végtelen* című képére (1900-as évek első fele, magántulajdon), a parányi emberalakok és a hatalmas, hullámzó tótükör ellentétére (vesd össze: Friedrich: *Szerzetes a tengerparton*), a félelmetesen zúgó patak és az emberalak kettőse (*Beszélgetés a hídon, Zúgó patak híddal*, mindkettő magánkézben, lásd: *Markója*, 2008, 4/70, 72), vagy a fenséges hegycsúcsokon ágyút húzó katonákra (1915 körül, magántulajdon, *Markója*, 2008, 1/12), ahol az ember mint ha maga is a természet munkáló erőinek társává válna. A természetet mint folyamatosan változó, átalakuló egészet valóban csak kevés művész volt képes így megragadni, példaként említhetnénk még William Turner (1775–1851) csupa levegőből: gőzből és párából formált látomásait, melyek némelyikére olyan Mednyánszky-alkotások rímelnék, mint a *Havas csúcsok* (1905 után, magántulajdon, *Markója*,

2008, 1/5). Bár Turner műveit sok évtized választja el Mednyánszkytól, mégis fontos felhívni a figyelmet ezekre a párhuzamokra (lásd még a *Kikötő este/Hollandi kikötő* című képet, 1900 körül, Magyar Nemzeti Galéria).

Ha immár Mednyánszky oeuvre-jének másik, ugyanilyen jelentékeny területét, az emberábrázolást nézzük, csavargóképeit, melyeket, mint Markója megjegyzi, a tájakénál sokkal kevesebb megértés és elismerés övezett a korabeli kritika részéről, szintén széles perspektíva nyílik előttünk. Az olyan képeket, mint a *Lincselés* (1911–1913), vagy a *Csavargók az éjszakában*, nehezen megragadható témájukkal, mint előbb említettem, inkább erők kifejezéseként kell tekinteni, s leginkább Francisco Goya (1746–1828) műveivel rokoníthatjuk őket (*Verekedők*, 1820–23, Prado, Madrid). A Mednyánszky által festett, bárgyú kifejezésű, maszkszerű *Két fejlet* (Damjanich János Múzeum, Szolnok), a *Két csavargót* (Magyar Nemzeti Galéria, ltsz. 82.50), vagy a *Leselkedőket* (magántulajdon, *Markója*, 2008, 4/3) nézve Goya tragikus groteszkségű arcai jutnak eszünkbe, akinek a háború borzalmaiból bemutató metszet-sorozata is fontos előképe Mednyánszky figuráinak (Goya műveire lásd: *Földényi F.*, 1993). Az emberi alakokat roncsoló, szétdaraboló vagy összemosó, szadisztikus, időnként groteszk látásmód rokonítja a spanyol és a magyar festőt, akik között az összekötő láncszem a francia Honoré Daumier művészete lehetne. Ezek a megoldások, mint Markója Csilla sejtetni engedi, megelőlegezik Francis Bacon valóban feldarabolt, belsejükkel kifordított alakjait. Hogy mindezeket az analógiákat Mednyánszky felidézi bennünk, az művészetének szinte határtalan nyitottságát, sokrétűségét jelzi.

Azon sem kell túlságosan meglepőd-nünk, ha Mednyánszky-nál a hasonló figuratípusok, beállítások ellentétes tartalmú kontextusban jelennek meg (néha pihenést, támogatást, néha halált vagy kínzást stb. sejtetve, vesd össze: *Markója*, 168–171. o.) mert, ahogyan Tolnay Károly (1977, 14–16. o.) Michelangelo-monográfiájának

elején, Marcel Proustot idézve írja: „a nagy művészek egész életükben egyetlen művet alkottak...” Tolnay lebilincselően mutatja be, hogyan jelentkeznek a két legkorábbi Michelangelo-domborműben mindazok a motívumok, amelyek az egész későbbi életművet meghatározzák. A *Lépcsős Madonna* (Casa Buonarroti) kéztartásában például megvan a *Mózes* szakállba-túró mozdulata, a gyermek Jézus izmos háta az egyik Medici-síremlék *Nappal* figuráját, kartartása a firenzei Dómmúzeumban lévő *Pietà* Krisztusát vetíti előre. Ugyanígy a *Kentaurok csatájában* (Casa Buonarroti) benne van az *Utolsó itélet* körkörös kompozíciója. Leonardo egyik legjobb kutatója, Kenneth Clark pedig rámutatott, hogyan vezethető le a mesternek gyakorlatilag minden fiziognómiai ábrázolása két alapformából: a hermafrodita ifjú és az idős harcos típusából. Ez a két forma Clark (1982, 63–64. o.) szerint a művész egyéniségének két ellentétes vonását tükrözi, állandó ismétlésük „a leonardói érzésvilág mélységeiben rejlő állandósult kényszernek” tulajdonítható.

Felvetődik mármost a kérdés: milyen kapcsolat fűzte Mednyánszkyt kora magyar művészetéhez? Markója könyvének lapjain megelevenednek a müncheni-bécsi tanulóévek, kapcsolata Mészöly Gézával, Paál Lászlóval, vonakodása Munkácsytól, az a talán enyhe érdektelenség, amellyel őt a Munkácsy ellen szintén lázadó Rippl-Rónai kezelte (lásd: *Markója*, 2008, 201–209. o.). Szó esik még a szolnoki művészekkel való kapcsolatairól, a „Muskátli” asztaltársaság tagjairól (Csók, Ferenczy, Réti), akikkel Mednyánszky Budapesten összejárt; a művész által protezsált kollégákról, az úgynevezett „Akvárium” tagjairól, így a furcsa alteregóról, Katona Nándorról; a hamisítókról és utánzókról, valamint az olyan fontos szellemi örökösökről is, mint Farkas István. A Mednyánszky-kutatásnak azonban ezek a kapcsolódások még mindig nyitott frontját alkotják, annak ellenére, hogy a művész széleskörű hatása világos volt a műkritikus Lyka Károly és mások előtt is (vesd össze: *Markója*, 2008, 319. o.).

Mednyánszky művészete mindennek előtt a nagy magányosokéval rokon, például a sajátosan tudathasadásos Csontváryéval.² Mint Markója (2008, 162. o.) plasztikusan megfogalmazza, Mednyánszky látásmódja a „monumentális, szintetikus, a végsőkig leegyszerűsített festői kifejezést feltalálók, a posztimpreszionistákéval” rokonítható. Az *Alkony* című kép (Magyar Nemzeti Galéria) imponáló méretei (200 x 320 cm) a „nagy motívum” előtti alázatos áhítatot sugallják, csakúgy, mint Csontváry monumentális felületei, még ha a festői eszközök különbözőek is.³ Rokon az a megszállottság is, amellyel a különleges hatásokat keresik – Mednyánszky elsősorban a természeti katasztrófák, vulkánkitörések, árvizek iránt vonzódott.

Mednyánszky portréinak egyik-másik darabja, így a *Hosszú hajú szolgáló* (Szlovák Nemzeti Galéria, *Markója*, 2008, 6/16) felidézi Gulácsy Lajos megoldásait, csakúgy, mint a tájképek rótes-fakó, monokrómra hajló színvilága (*Lángoló táj*, 1900-as évek, Szlovák Nemzeti Galéria) vagy rejtélyessége (*Park esti szürkületben*, 1910 körül, magántulajdon). A szimbolista korszak több alkotása (*Erdei szellem*, *Memento*, *Az élet vége* – mindhárom a Szlovák Nemzeti Galériában) Gulácsy képeinek előzményeként is tekinthető, de talán nagyobb rejtélyt jelent, hogy ki hathatott magára Mednyánszkyra. A szakirodalom, így Markója is elsősorban Zichy Mihály fantasztikus tárgyú műveire utal, amiben van is igazság, bár ez a tény további kutatást kíván. E sorok írójában a *Művész apjának halálára* című Mednyánszky-kép (1895 körül, Szlovák Nemzeti Galéria) felidézte Székely Bertalan 1873-ban festett történelmi képét, a *Thököly Imre búcsúját apjától* (Magyar Nemzeti Galéria).

Mednyánszky *Lincselés- és Keresztrefeszítés-vázlatai* (ezek reprodukcióit lásd: *Markója*, 2008, 155–157. o.) párhuzamra találnak a nagy „átváltozóművész” Vaszary János (1867–1939) munkáiban. Vaszary barátja volt Mednyánszkyknak, mindketten az első világháborús frontról tudósítottak művészetük erejével. Vaszary képei között

az 1920-as években jelennek meg azok az expresszív *Golgota*-ábrázolások, melyek voltaképpen a háborús borzalmaknak, a szögesdróton fennakadt katonák holttestének szakrálisabb átfordított változatai (lásd például: *Golgota*, o. v., 1929–30, Magyar Nemzeti Galéria, ltsz. 58264 T) (*Szűcs*, 2007). De utalhatnánk a Mednyánszky-portrék sommás, lényeglátó, minimalista eszköztárára, amely rokon annak a Nagy Istvánnak (1873–1937) a képeivel, akit a bárót támogató Singer és Wolfner cég is segített. A székely festő egyébként szintén végigszolgált az első világháborút a galíciai és az olasz fronton mint haditudósító.⁴

Fontos csoportját alkotják a Mednyánszky-oeuvre-nek a háborús rajzok, képek, melyeket Goyával is rokoníthatunk, hiszen a felvidéki báró nem egyszerű „haditudósító” volt, hanem a témában rejlő általános emberi tartalom érdekelte. *A karácsony a táborban* című kép (1915 körül, magántulajdon, *Markója*, 2008, 10/10) eszembe juttatta kedves olvasmányomat, Kuncz Aladár *Fekete kolostor* címmel megjelent visszaemlékezését (1931), az első világháború idején Franciaországban, internálótáborban töltött éveinek krónikáját. Az író mély humanizmusa áthatja a monumentális emlékirat lapjait, csakúgy, mint Mednyánszky legsikerültebb portréit. Ennek hatására a leginkább visszataszító, az emberi léttel voltaképpen összeegyeztethetetlen vonások is egy nagyobb egész részévé válnak, a szolidaritást és a megértést segítik elő. Érdekes alakja a memoárnak Dr. Hertz, az alsó-ausztriai tanár,

aki számára a fogság és az internálótábor végső soron a kiteljesedést jelenti, mert csupán itt nyílik lehetősége arra, hogy a lényéből fakadó nőiséget megélje.

A magyar művészek közül többek között Rippl-Rónairól tudjuk, hogy francia feleségével és lányával együtt 1914 júliusában internálótáborba kerültek, ahonnan csupán Maillol és Denis segítségével tudtak Genfen és Bécsen át hazatérni. Rippl 1915 szeptemberében az Ernst Múzeumban rendezett kiállítást háborús rajzaiból (*Szabó*, 1998, 515–522. o.). Eltérően Mednyánszkytól és Vaszarytól, Rippl esetében nincs meg a hadiesemények ábrázolásában a mai nézőt is megfogó, lebilincselő drámaiság.

Markója Csilla, mint maga is bevallja (346. o.), nem érezte szükségét egy, a teljeség igényével bíró monográfia megírásának, hiszen ezt a feladatot Kállai Ernő 1943-ban már elvégezte. Azonban a számos lappangó alkotás felbukkanása, illetve új források előkerülése szükségessé tette ezek új módszerek szerinti interpretációját. A szerző joggal számíthat arra, hogy kutatásai további kiindulópontot jelentenek majd mindazoknak, akik ennek a gazdag életműnek az értelmezésével (hermeneutikájával) foglalkozni szeretnének. Mednyánszky művészetét továbbra is rengeteg titkot tartogat a kutató számára, akárcsak különös egyénisége, mely, hasonlóan Marcel Proust hőseihez, elmosódó kontúrokkal bír, árnyékos és napfényes oldalakkal, melyek, ahogyan távolodunk az időben, egyre rejtélyesebbekké válnak.

Jegyzetek

¹ Szinyei Merse Anna (2003, 171. o.) jegyzi meg, hogy Mednyánszky 1891-ben, Párizsban láthatta Whistler kiállítását, akinek nocturne-jeivel rokonságot fedezhetett fel. Szuggesztív lehet olyan Mednyánszky-képek, mint például *A város peremén* (1900 k., magántulajdon), Whistler képeivel való összevetése.

² Erre utal Gellér Katalin (2003, 177. o.) is a Magyar Nemzeti Galéria katalógusában publikált írásában („Vonjuk ki magunkat egyre jobban és jobban az érzéki csalódások eme világából”).

³ Ezt e tényt szemlélteti a Magyar Nemzeti Galéria jelenlegi kiállítása, ahol a második emeletre vezető lépcsőfordulóban a Mednyánszky-képek a hatalmas Csontváryk mellett kaptak helyet.

⁴ Nagy István életrajzi adataihoz lásd: *Murádin*, 1984, 136. o. Mednyánszkytól lásd a pasztell-portrékat, melyeket a Magyar Nemzeti Galéria 2003-ban megjelent életmű-katalógusában a 358-359., illetve a 366. oldalakon reprodukálnak (kat. 386, 389, 390, 391, 428).

Irodalomjegyzék

- Bardoly István és Markója Csilla (2003, szerk.): *Mednyánszky László feljegyzései 1877–1918*. Budapest.
- Clark, K. (1982): *Leonardo da Vinci*. Corvina, Budapest.
- Földényi F. László (1993): *A lélek szakadéka. Goya Szaturnusza*. Jelenkor, Pécs.
- Murádin Jenő (1984): *Nagy István*. Kritérion, Bukarest.
- Panofsky, E. (1927): 'Imago Pietatis – Ein Beitrag zur Typengeschichte des 'Schmerzensmanns' und der 'Maria Mediatrix'. *Festschrift für Max J. Friedländer*. Seemann, Leipzig.
- Riegl, A. (1998): A holland csoportkép kialakulása. In: Beke László (szerk.): *Művészettörténeti tanulmányok*. Balassi, Budapest.
- Szabó László (1998): Rippl Rónai József életének kronológiája. In: Bernáth Mária (szerk.): *Rippl Rónai József gyűjteményes kiállítása*. Magyar Nemzeti Galéria. 515–522.
- Szinyei Merse Anna (2003): Mednyánszky kapcsolata kora művészetével. In: Markója Csilla (szerk.): *Mednyánszky László (1852–1919)*. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest.
- Szűcs György (2007): Kárpátoktól le az Adriáig. Vaszary János és az első világháború. In: Gergely Mariann és Plasznivy Edit (szerk.): *Vaszary János (1867–1939) gyűjteményes kiállítása*. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest. 68–77.
- Tolnay Károly (1977): *Michelangelo. Mű és világkép*. Corvina, Budapest.
- Wittkower, R. és Wittkower, M. (1996): *A Szaturnusz jegyében*. Osiris, Budapest.
- Markója Csilla (2008): *Egy másik Mednyánszky*. Enigma, Budapest. 404 o.

Veress Ferenc
művészettörténész

A Rasch-modell elmélete és gyakorlati alkalmazása a társadalomtudományi kutatásokban – egy kézikönyv bemutatása

Az utóbbi években Molnár Gyöngyvér több írása is foglalkozott a Rasch-modell bemutatásával, valamint neveléstudományi kutatásokban való alkalmazási lehetőségeivel. A Kutatás-módszertani Kiskönyvtár sorozatban megjelent, A Rasch-modell alkalmazási lehetőségei az empirikus kutatások gyakorlatában című könyvének bevezetőjében olyan kötetet ígér az olvasónak, amely segíti a témában való elmélyedést. A bevezetés utal arra – kellőképpen kiemelve ezzel a könyv megjelenésének időszerűségét –, hogy a hazai neveléstudományi kutatásokban egyre nagyobb teret nyernek a valószínűségi tesztelméleti eszközök, melyek közül a Rasch-modellt alkalmazzák leggyakrabban a pedagógiai kutatásokban. A valószínűségi tesztelméleti eljárások vonzerejét az adja, hogy a klasszikus tesztelmélettel kapcsolatban megfogalmazott olyan kritikákra igyekeznek választ adni, mint például a populációfüggetlen mérés megvalósítása vagy a mérések pontosságának javítása.

A könyv első fejezete a bevezetőben megfogalmazottaknak megfelelően azzal a problémafelvetéssel foglalkozik, hogy – a fizikai világ jelenségeinek méréséhez-értékeléséhez hasonlóan – a társadalomtudományi kutatásokban is igény mutatkozik univerzális skálák megalkotására. A szerző ezzel kapcsolatban alaposan, a témában járattan olvasó számára is érthetően járja körbe a legfontosabb alapfogalmakat. Az olvasónak ugyanakkor szüksége van a tesztelméleti alapfogalmak és tesztelméleti irányzatok alapvető ismeretére ahhoz, hogy átláthassa azokat a problémákat, amelyekre a Rasch-modell választ kíván adni. A fejezet további részében megtudhatjuk, hogy történetileg az OECD PISA mérések milyen szerepet játszottak a valószínűségi tesztelmélet meghonosodásában. Emellett a hazai tesztelés helyzetéről is olvashatunk: a szerző bemutatja azokat a pedagógiai műhelyeket, amelyek a hazai tesztelés gyakorlatában fontos szerepet játszanak, illetve megismerkedhetünk azokkal a kutatási területekkel, amelyeken már eredményesen használták a Rasch-modellt.

Az első fejezet problémaérzékeny felvetései és szemléletes példái összességében felkeltik az olvasó érdeklődését. A Rasch-modell hazai alkalmazási lehetőségeinek ismertetése pedig megerősíti az olvasót abban, hogy valóban egy olyan tesztelméleti eljárással ismerkedhet meg, amely Nyugat-Európában már általános gyakorlatnak számít, a hazai empirikus kutatásokban pedig napjainkban kezd teret nyerni.

A második fejezet a neveléstudományi kutatásokban használható univerzális skálák megalkotásának korlátaival foglalkozik. A szerző közérthető és szemléletes ábrák segítségével mutatja be, hogy a klasszikus tesztelmélet eszközei miért nem alkalmasak a vizsgált személyek és az itemek közös skálázását lehetővé tevő univerzális skálák megalkotására. A fejezet bemutatja, hogy a Rasch-modell a közös skálázást azáltal teszi lehetővé, hogy közös változót rendel a paraméterekhez. Ez a változó a megoldás valószínűsége,

amely logisztikus kapcsolatot feltételez a személyek képességszintje és a teszten elért eredménye között.

A harmadik fejezetben azokkal a jellemzőkkel ismerkedhetünk meg, amelyek kifejezetten alkalmassá teszik a Rasch-modellt a neveléstudományi kutatások számára. Megtudhatjuk például, hogy a modellt eredetileg egyparaméteres, dichotóm adatok elemzésére dolgozták ki, de megismerkedhetünk a paraméterek közötti logisztikus kapcsolatot leíró függvényvel is. Ebben a fejezetben kerülnek bevezetésre azok a jelölések is, amelyek segítségével a szerző a továbbiakban bemutatja a modell sajátosságait. A modell egyik jellemzője a speciális objektivitás, ami teszt- és mintafüggetlen elemzéseket tesz lehetővé. A mérések során a paraméterek becslése történik meg, ezért a teszt- és mintafüggetlenség megvalósulása attól függ, hogy egy mérés során milyen pontos becslést ad a teszt, és milyen populációt vizsgálunk. Annak eldöntésére, hogy az alkalmazott mérőeszköz milyen pontossággal becsli a tanulók és az itemek paramétereit, illeszkedésvizsgálat végezhető.

A Rasch-modell abból indul ki, hogy egy item megoldásának valószínűségét csak a tanulók képességszintje, valamint a megoldott feladatelem nehézsége befolyásolja. A személyek és itemek egymáshoz viszonyított elhelyezkedése közös skálán ábrázolható, melynek egysége a logit. A skála azonban nem rendelkezik abszolút nulla ponttal, így a személyek és itemek között lévő relatív távolságokat mutatja meg. Ebből kifolyólag a távolságok jellemzésére használt logitnak ('logg odds unit') sincs abszolút hossza. A modell további előnye, hogy lehetőséget ad az itemek nehézségi szintjének közelítésére a személyek képességszintjéhez, ami megnöveli a tesztekkel kinyerhető információ mennyiségét.

A harmadik fejezet végén lezárul a könyv bevezető, egyértelműen elméleti szakasza. Az első három elméleti jellegű fejezet alaposan előkészíti a könyv következő szerkezeti egységét, amely öt fejezetre tagolódik. E fejezetek közös voná-

sa, hogy a szerző mindegyikben egy-egy modellt vagy eljárást ismertet, majd a fejezetek második felében konkrét gyakorlati példákon, mintaelemzéseken keresztül mutatja be az elemzések elvégzésére alkalmas ConQuest program használatát. A könyvben feltüntetett képernyőrészletek és leírások gyakorlati segítséget adnak ahhoz, hogy az olvasó elsajátíthassa a modellek felépítésének és az elemzések lefuttatásának menetét.

A negyedik fejezet első része a Rasch-modell olyan alkalmazási lehetőségeiről szól, mint a horgonyitemekkel összekötött tesztek kidolgozása vagy a számítógépes adaptív tesztelés. Előbbi a különböző tesztek összeskálázását, a különböző tesztek eredményeinek összehasonlítását teszi lehetővé, utóbbi pedig a mérések azon jellemzőjét igyekszik maximálisan kihasználni, hogy a válaszadók képességszintjéhez közelebb álló feladatok segítségével több információt nyerhetünk ki a tesztek-ből, mint ha minden résztvevő ugyanazt a tesztet oldaná meg. A fejezet második részében az olvasó hasznos információkat kap arról, hogyan kell az elemzésekhez használt adatbázist megfelelően felépíteni, az eredményfájlokat értelmezni. A fájlok-ból kiemelt részletek és a hozzájuk fűzött jelmagyarázat segíti az olvasót az eligazodásban, az eredmények értelmezésében.

Az ötödik fejezet a nem dichotóm adatok (például többlépcsős itemek, Likert-skála) elemzésére alkalmas modellek ismertetését tartalmazza. Az olvasó először a parciális kredit modellel, majd a szigorúbb követelményeket támasztó rangskálás modellel ismerkedhet meg, ezt követően a fejezet kitér arra a kérdésre is, miként állapíthatjuk meg, melyik modell illeszkedik jobban saját adatainkhoz. A modellek bemutatása és az eredmények értelmezése mellett nagy hangsúlyt kap az elemzések elvégzésébe való bevezetés is. Ebben a részben gyakran jelennek meg a parciális kredit és rangskálás modellel végzett elemzések itemeihez tartozó karakterisztikus görbék is, melyek jelentősen eltérnek a dichotóm adatokból álló itemek görbétől. Az olvasó az ábrák nagyszerű magyará-

zatával találkozhat a fejezetben, a görbék létrehozására vonatkozóan pedig a könyv előző fejezetében kap támpontokat.

Az egyes személyek, valamint a populáció jellemzésére alkalmas paraméterek bemutatásával folytatódik a könyv hatodik fejezete. Az elméleti háttér tárgyalása mellett itt is megjelenik a gyakorlatiasságra irányuló szerzői törekvés, melynek célja, hogy az olvasó önállóan is meghatározhassa a tárgyalt paramétereket. A szöveg mellett képernyőrészletek segítik az elemzések előkészítését. A leíró statisztikai elemzések elvégzése érdekében az elemzések eredményeit SPSS-be kell importálni. A szöveges részek és a képek ellenére nem minden esetben követhetők a lépések, de ez a nehézség elsősorban inkább abból eredhet, hogy a felhasználók különböző verziószámú, alapbeállítású és nyelvű SPSS programokat használhatnak.

A könyv hetedik fejezete a modellek optimalizálásába nyújt betekintést. Habár a Rasch-modell abból indul ki, hogy az itemek megoldásának valószínűségét csak a tanulók képességszintje és az itemek nehézsége befolyásolja, ilyen ideális eset ritkán fordul elő. Éppen ezért a modell lehetőséget ad arra is, hogy az eredményeket befolyásoló további változókat is bevonjunk. Ennek megvalósításához ez a gyakorlatorientált fejezet kétféle módszert is kínál: regressziós változóként vagy facetként is beilleszthetjük a változókat. A facettel történő elemzés során a könyvben szereplő példa-parancssor dichotóm itemek elemzésére használható, de ahhoz már nem kap segítséget az olvasó, hogy a nem dichotóm itemek esetében a lépés-paraméterekhez miként lehet a megfelelő parancsot illeszteni. A parancssor összeállítására kikövetkeztethető a dichotóm adatok esetében bemutatott példák alapján, azonban egy ilyen parancssor szemléltetése segítené az olvasót saját elemzései elvégzésében. Másrésztől viszont az olvasó hasznos segítséget kap ahhoz, milyen eljárással dönthető el, hogy a bevont változók valóban javították-e a modell illeszkedését az adatokhoz.

Végül a nyolcadik, utolsó fejezetben a többdimenziós elemzések elméleti háttéréről és gyakorlati megvalósításáról olvashatunk. A fejezet elméleti áttekintése röviden, tömören, ugyanakkor jól érthetően mutatja be a többdimenziós elemzések használatának lehetőségeit. A szemléltetéshez használt képernyőrészletek és a hozzájuk tartozó leírások segítenek abban, hogy az olvasó önállóan is reprodukálhassa a szükséges parancssort dichotóm és nem dichotóm adatok esetében is. Ugyanitt kerül sor annak ismertetésére is, hogy hogyan lehet a ConQuest segítségével meghatározott paraméterekkel rendelkező adatbázisokat generálni. Úgy véljük, az adatbázis-generálás menetéről szóló részt érdemes lett volna inkább a legelső mintaelemzéseket tartalmazó részhez csatolni. Ezáltal az olvasók már a modellekkel való ismerkedés során létrehozhattak volna maguknak olyan adatbázisokat, melyeken elvégezhetik a könyvben szereplő elemzéseket.

Összességében egy logikusan felépített, jól követhető módszertani könyvet alkotott a szerző, mely számos hasznos információt tartogat az olvasó számára. A valószínűségi tesztelmélettel ismerkedők számára az első

három fejezet foglalja össze azokat a problémafelvetéseket és válaszlehetőségeket, melyeket a valószínűségi tesztelmélet kínál a klasszikus tesztelmélettel kapcsolatban megfogalmazott kritikákra. A Rasch-modell elméleti háttéréről és gyakorlati alkalmazásáról szóló fejezeteket elsősorban a témában már jártas, azonban az elemzéseket közelebbről még nem ismerő olvasók (például egyetemi hallgatók, Ph.D-hallgatók, pedagógiai és egyéb társadalomtudományi kutatók) forgathatják háttérrel, hiszen a könyvben szereplő mintaelemzések önállóan is reprodukálhatóak.

Molnár Gyöngyvér (2013): *A Rasch-modell alkalmazási lehetőségei az empirikus kutatások gyakorlatában. Alapvető elemzések a társadalomtudományi kutatásokban*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Kinyó László és Dancs Katinka

SZTE Neveléstudományi Intézet,
egyetemi tanársegéd

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola,
PhD-hallgató

Erkölcstan, avagy a bölcsesség és tisztesség építőkövei fiataloknak

Az új tanévet mindig izgalommal, félelemmel, de mégis kíváncsian várják kicsik és nagyok, gyermekek és felnőttek is. Az idei tanév is sok újdonságot és meglepetést hozott mindannyiunk életébe. Az elmúlt tanév tavaszán nehéz döntés előtt álltak a szülők, mert lehetőségük nyílt arra, hogy nyilatkozzanak: gyermekük a hitéleti ismereteket, vagy az erkölcstan alapjait sajátítsa el iskolai keretek közt.

Atárgy elnevezése (erkölcstan) ijesztően hangzik, a régi idők szigorát idézi fel, a nádpálca és a körmös, a sarokban, a kukoricaszemeken térdelés, büntetés jut eszünkbe róla. Az egykori iskolák tanítási módszereit gondolatban

felidézve egy szigorú tanító képe jelenik meg előttünk, aki egy vaskos könyvből olvassa fel az egyenruhában egyenes háttal, hátratett kézzel a padban ülő kisdíákoknak a véget nem érő szabályok, parancsok és utasítások sorát.

Mindezeket a kételyeket oszlatja el a Kamarás István, Homor Tivadar és Vörös Klára szerzőtrío által az ötödik és hatodik osztályosok számára írt *Erkölcstan* könyv. Tankönyvnek készült, de amint az olvasó a kezébe veszi, azonnal elvarázsolja a kettős világ, ami elé tárul. A szép színes rajzok a gyermeki lélek mesés tükröződései, míg a fényképek a valóságot tárják az olvasó elé; eközben a feladatok hidat képeznek a két part között. A könyv játékos, szórakoztató, ám ennek ellenére komoly tudást közvetít, az általános erkölcsi alapokat dolgozza fel a gyermekekkel közösen. A könyvben a szerzők az új ismereteket nem kész tényként tárják a gyermekek elé, nem várják el, hogy a tanárok a sorokat bemagoltassák. Három különös lény érkezik szeptember elsején az Alfabéta gamma nevű kisbolygóról, akik egymással és a gyerekekkel folytatnak párbeszédet. A két tanév folyamán abban segítik új barátaikat, hogy megismerjék önmagukon keresztül az emberiséget, és ezáltal eljuthassanak a boldogsághoz. A kis lények vitakoznak, ellentmondanak, magyaráznak, érvelnek, cáfolnak, párbeszédet folytatnak felfedező társaikkal, a diákokkal.

Az úrlények bemutatása is azt tükrözi, hogy az egyik fontos emberi érték a tolerancia, a másság elfogadása. Mindannyian különbözőek vagyunk, mégis a társadalom ugyanolyan fontos és értékes részét képezzük. A beszélő nevek egy-egy karaktert személyesítenek meg. Bió, a kis tudós a természetrájt szereti; Filó, a társadalomtudós mindig filozofál, inkább töprengő alkat. Ötli nem elmélkedik, kreatív, annak ellenére, hogy a tudományokban nem jeleskedik. A három barát különös expedícióra hívja a gyerekeket, akik rögtön elfelejtik, hogy az iskolapadban ülnek, mivel küldetésük célja a Földön élő legfejlettebb élőlény, az ember felfedezése.

A két éven át tartó, ötödik és hatodik osztályban folytatott expedíció a 10–12 évesek életkori sajátosságait figyelembe véve, az Énből kiindulva, a világot egyre tárgítva, párbeszédnek segítségével ismerteti meg a kiskamaszokat hat nagy témakörrel. A tantervi követelményeket teljes mérték-

ben figyelembe vevő könyv az általános erkölcsi ismeretek alapjaival ismerteti meg a gyerekeket, amelyek az egy adott társadalomban helyesnek ítélt viselkedési formákat, cselekvéseket foglalják magukba. Enneka a hiánypótló könyvnek a szerkezete logikusan felépített, a gyermekek számára is jól áttekinthető. Az univerzális értékek közvetítésére törekszik, azon az elven, hogy mivel minden nép ugyanahhoz a fajhoz tartozik, közös humanizmus létezik, s az *erkölcstan* ezt hivatott közvetíteni. A könyv egyszerre szöveggyűjtemény és munkatankönyv, arányai megfelelően kialakítottak.

Mindegyik fejezet bevezető nagy képpel kezdődik, amely a téma bevezetése mellett kiválóan alkalmas a témához kapcsolódó beszélgetés indítására, a gyerekek véleményének megismerésére. A fejezeten belül minden egyes leckénél egy idézet segítségével kezdődik az útutazás Bió, Filó és Ötli mesés világba, amelyet a képek összekapcsolnak a valósággal. A párbeszédű szöveg, az ismeretterjesztő funkción túlmutatóan, alkalmas az érte olvasás fejlesztésére. A *Kutass* című, sárga felkiáltó jellel jelzett rész problémafelvető kérdéseivel ösztönzi a diákokat a kutatásra. A feladatok önálló gondolkodásra készítetnek oly módon, hogy közben vezetik, segítik a gondolatok áramlását. Lehetővé teszik, hogy önállóan is végiggondolhassák a témákat, saját példákat gyűjtsenek és önállóan érveljenek. A megoldások keresési útvonala visszaviszi a gyerekeket a hagyományos információtárolók világába, de a modern utakat is felkutatják a megoldás keresése során. A lap szélén a szerzők jól értelmezhető kis ikonokkal is jelzik, hogy hol található a kiegészítő információk. A szerzők összegyűjtötték a témához kapcsolódó, gyermekek számára készült, az önálló kutatást segítő szak- és szépirodalmi, tudományos, valamint ismeretterjesztő könyveket, filmeket, internetes forrásokat, webcímet. A szerzők a tanulás folyamatában a szülőket is aktivitásra készítetik, mert a gyerekeket arra ösztönzi a feleletválasztós tesztfeladatok, hogy kérdezzék meg szüleik véleményét

is. Ezt követően lehetőséget kapnak saját véleményük kifejtésére, szüleik válaszaik értékelésére. A tanév folyamán olyan témakörök is feldolgozásra kerülnek, amelyekben a gyerekek a családi élet során már tapasztalatot szereztek, a téma szakértőinek számítanak. Itt a téma feldolgozását a szerzők a gyerekek előzetes tudására alapozva indítják.

A szemelvények változatosak, műfajukat tekintve is teljesen eltérők. Olvashatunk verset, levelet, részleteket pedagógiai, pszichológiai, ismeretterjesztő és szépirodalmi könyvekből egyaránt. Egy dolog azonban közös mindegyik szemelvényben: felvet egy témát, megoldandó problémát, de nem fogalmaz meg ítéletet, nem mondja ki, hogy ez jó, az ellentéte pedig rossz. Lehetőséget hagy a gyermekeknek, hogy saját értékvilágukat állítsák párhuzamba a társadalom által meghatározott erkölcsi normákkal. A téma könnyebb megértését Ács Róbert humoros rajzai, ábrái segítik, amelyek a megoldást, a magyarázatot rejtik magukban. A képekhez feladatok kapcsolódnak, amelyek folyamatosan gondolkodásra, problémamegoldásra, aktivitásra készítetik a kis kutatókat. A gyermekek eltérő képességeihez igazított differenciáló feladatok minden tanuló számára sikerélményt biztosítanak, annak is, aki Bióra, de annak is, aki Filóra hasonlít.

A könyv szerkezete következetesen felépített, a hat témakör egymásra épül, fokozatosan egymásból bontakozik ki, a múltból mindig elkalauzolja az olvasót a jelenbe. A régi világot a jelen segítségével érteti meg, az elvont dolgokat a konkrétal magyarázza a saját tapasztalat segítségével. A fejezetek felépítésében az egész könyvön végigvonuló multidiszciplináris szemléletmód érzékelhető. A tudományterületek határai nem rajzolódnak ki az egyes leckékben, a téma feldolgozásánál a pszichológiai, pedagógiai, biológiai, történelmi, irodalmi és kulturális szemléletmód egysege érvényesül.

Az első fejezet az Én megismeréséből kiindulva, az emberek és az állatok közt párhuzamot vonva, a hasonlóságok és a különbségek felfedezésével segíti a meg-

ismerést. Az állatok kiválasztásának nem csak evolúciós szempontból van jelentősége, hanem a gyerekek számára erős motivációs hatással bír, mivel emocionálisan erősen kötődnek az állatokhoz, különösen a kis kölykök keltik fel az érdeklődésüket. Az összehasonlítás során egyértelműen a multikulturális szemléletmód jut érvényre, ráirányítja a gyermekek figyelmét arra, hogy attól, hogy valami más, az még nem feltétlenül rossz. A szerzők észrevétlenül, szeretettel nevelik az olvasót, befogadásra, empátiára, más sorsa iránti érzékenységre ösztönzik a fiatalokat. A generációs különbségekből adódó humoros ábrákkal szemléltetik, illetve levélrészletekkel próbálják meg elvezetni az olvasókat a konstruktív problémamegoldásig. A test, a lélek és a szellem harmóniájának megteremtését tűzi ki célul, melynek alapvető feltétele az én megismerése. Az erkölcsi értékítélet kialakításában a kis úrlények a tudatlanságukkal segítenek. Kérdéseket fogalmaznak meg, melyre a valódi hús-vér gyermekek és szüleik adják meg a választ, a végső döntést azonban az olvasóra bízva.

A második fejezet továbblép az Én világából, és a történelmi gyökerektől, a vérségi kapcsolatokból kiindulva jut el a társadalmi kapcsolatokig. Az ember társas lény, ebből kifolyólag nagyon fontos szerepet játszik életében a kapcsolatrendszer, melyre döntő hatást gyakorolnak a pozitív megnyilvánulások. A harmadik fejezet tovább bővíti a kor, a közösség jelentőségét, az egyén közösségben betöltött szerepének fontosságát hangsúlyozza. A saját közösségből, az iskolai kortárs csoport hatásából kiindulva jut el az együttélésből fakadó konfliktusokig s azok megoldásának lehetőségéig. A tankönyv a rózsaszín fodros, a valós élettől elzárt világban nevelkedő gyermekeket juttatja el a realitáshoz.

A negyedik fejezetben az állta közösségek szereposztásából kiindulva mutatja be a társadalom felépítését, intézményrendszerét s az abban elfoglalt pozíciókat. Az etnikai, nemzetiségi, nemzeti hovatartozás és identitás kérdésének megfogalmazása nehézséget okoz egy 11–12 éves gyermek számára, de Bió, Filó és Ötli kötekedései

ezt a problémakört is könnyen megvilágítják. A szerzőt pozitív, szeretetteljes, előítéletmentes szemlélete, pozitív viszonyulása végig érvényesül a könyvben. Ezt bizonyítja Kalmár apuka saját gyermekének adott válasza, melyben a hazaszeretetről beszél. „Aki nem szereti a hazáját, nem rossz magyar, hanem szegényebb ember, mint lehetne, mert kevesebbet érez magáénak a haza gazdag örökségéből.” A vallás témakörét feldolgozó leckék azonban eloszlátják azt a kételyt, amelyet az utóbbi hónapok megalapozatlan kritikai keltettek a szülőknél és a pedagógusokban, hogy az erkölcsstan vallásellenes. A szerzők a könyvben a vallási kisebbségekről a történelmi gyökerekből kiindulva, a vallási csoport sajátosságairól objektíven, a gyermek számára érthetően szólnak. A nehéz témát, amely a gyermekekben esetleg feszültséget kelthet, a negyedik fejezet végén, nagyon jó elgondolással a virtuális közösség témájának feldolgozásával oldják.

Valljuk be őszintén, hogy a tizenévesek a virtuális világ etikai kódexétől eltekintve több jártassággal rendelkeznek, mint a felnőttek. A könyv előtérbe helyezi az internetes kommunikáció témáját, előnyeit és veszélyeit. Az ötödik fejezet a technikai fejlődés pozitív és negatív hatásaira hívja fel korunk gyermekének figyelmét, hangsúlyozva azt a hatalmas felelősséget, amellyel a világ születésünk

pillanatában felruházott bennünket. Ez a fejezet is a gyermekekhez közel álló témával zárul: a televízió, a mozgókép világába kalauzolja az olvasókat. Ötli antennái ismét felvillannak, és cselesen megfogalmazott tudatlanságát színlelő kérdéseivel ismét a problémákat, a televízió káros hatásait állítja a fókuszba.

Az utolsó fejezet átfogó rész, globálisan szemléli a vallás, a tudomány és a művészetek világát. A természetkép, világkép, világnézet fogalmát tisztázva jut el a hit és a meggyőződés problémaköréig, majd megismerteti a gyerekeket az egyes népek világmagyarázatával és teremtéstörténetével. A vallás megértéséhez ismételten a kis úrlények viszik közelebb az olvasókat, a vallást hitnek tekintik, és a legcsodálatosabb érzéshez: a szerelemhez hasonlítják, amely a szépség élményéhez juttatja el az embert.

Összességében a tankönyvet pedagógusként és szülőként nagyon jónak tartom. Érdekes, ötletes, színes, figyelemfelkeltő. A könyvet jó kézbe venni, és rögtön vonzza az olvasót, hogy bele is lapozzon. Az élet összes bölcsességét magába foglalja a tananyag, a NAT-ban megjelölt cél- és követelményrendszernek teljes mértékben megfelel, és mégsem tanít, hanem egy élményutazás során juttatja el a gyermekeket a bölcsesség alapjaihoz.

Megkérdeztem a környezetemben élő hatodik osztályos kisdíjakokat, hogy mi tetszett nekik a könyvben legjobban.

Megkérdeztem a környezetemben élő hatodik osztályos kisdíjakokat, hogy mi tetszett nekik a könyvben legjobban. Kiemelték a kis úrlényeket: mókásnak és nagyon szerethetőnek tartották őket, még azt is megjegyezték, hogy milyen jó lenne, ha plüssfiguraként megjelenének az órán az új barátaik. Faladat szempontjából érdekesnek találták a Harry Potter-regény új szempontból történő feldolgozását, ahol az emberi tulajdonságok alapján elemzik a szereplők viselkedési formáit. Megdöbbenette őket és félelmet keltett bennük az erőszakot bemutató fejezet, ahol a II. világháború fajgyűlöletével, majd a harmadik világban élő gyermekek sanyarú sorsával szembesültek.

Kiemelték a kis űrlényeket: mókásnak és nagyon szerethetőnek tartották őket, még azt is megjegyzték, hogy milyen jó lenne, ha plüssfiguraként megjelenének az órán az új barátaik. Faladat szempontjából érdekesnek találták a Harry Potter-regény új szempontból történő feldolgozását, ahol az emberi tulajdonságok alapján elemzik a szereplők viselkedési formáit. Megdöbbenette őket és félelmet keltett bennük az erőszakot bemutató fejezet, ahol a II. világháború fagyűlöletével, majd a harmadik világban élő gyermekek sanyarú sorsával szembesültek. Különösen megrázó érzés lehet a burokban élő gyermekeknek, mikor fényképen is látják a szörnyű tettek következményeit. Különösen nagy felelősséget ró a pedagógusokra a téma feldolgozása, mivel a gyerekek ebben a korban még nem rendelkeznek a téma megértéséhez szükséges történelmi ismeretekkel.

A könyv végén kislexikon található, amely a gyermekek számára ismeretlen fogalmak rövid magyarázatát tartalmazza. Hiányolom azonban, hogy az oly színes, a gyermeki világot megjelenítő könyvben a lexikon miért nem tartalmaz rajzokat, képeket. Szemléletesebb lenne, ha a burka, dhóti címszónál nem magyarázat lenne, hanem egy rajz mutatná be ezeket a ruhadarabokat. A híres emberek, példaképeink is közelebb kerülnének hozzájuk, ha az arcképük tekintene vissza rájuk a rövid leírás mellett.

Az utószóban szomorúan adnak hírt róla a kis űrlények, hogy küldetésüket elvégezték, kis barátaik segítségével az emberi lényeket, s az őket körülvevő világot megismerték. Szomorúan búcsúznak ettől a csodás kalandtól, de megcsillan a remény, hogy az emberkutató lények a viszontagságok ellenére földi világunkat választják. Ötli azt sejteti velünk, hogy lesz a könyvnek folytatása, mivel a legfőbb vágya az, hogy az általános iskola hetedik osztályos tanulója lehessen, míg Bió és Filó az egyetemet választja.

Véleményem szerint nagyon jó tanönyv jött világra a szerzők bábáskodásával, nyugodt szívvel ajánlom minden pedagógusnak, diáknak, szülőnek és minden kedves olvasónak, aki vidám perceket szeretne eltölteni, miközben megismerkedik a világunkban oly kevés helyen boldogságot nyújtó univerzális humanizmussal. A kaland a kis űrlényekkel sok vidám feladaton keresztül juttatja el barátaikat a tudás és a bölcsesség birtoklásához.

Kamarás István, Homor Tivadar és Vörös Klára (2013): *Erkölcstan 5–6. osztály*. Pedellus Kiadó, Debrecen. 144 o.

Bencéné Fekete Andrea

egyetemi docens
oktatási és tudományos dékánhelyettes
Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar